

THEORETICAL AND LEGAL FOUNDATIONS OF THE PROCESSES OF PROTECTION OF WOMEN FROM HARASSMENT AND VIOLENCE

Gulnora Chubaeva

lieutenant colonel, Senior inspector

IIB JXX HPB HQMB of the Yangikurgan district

Uzbekistan, Namangan

ABOUT ARTICLE

Key words: society, women, law, gender, violence, physical violence, sexual violence, economic violence, mental abuse, protection order, civil society

Received: 23.12.24

Accepted: 25.12.24

Published: 27.12.24

Abstract: The specifics of the social protection of women, the emphasis on the most important areas of social protection priorities aimed at them, have been studied at the level of public policy, and the mechanisms of geopolitics. Some of the legal mechanisms to improve the efficiency of working with abused women have also been researched. Regular and comprehensive monitoring of the work on the protection of women's rights and interests, ensuring the implementation of adopted legislation in the field of maternal and child protection, taking measures to further improve the legal framework and protecting their rights is an issue on the main agenda of state social policy.

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ НАЗАРИЙ ВА ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

Гулнора Чубаева

подполковник, катта инспектор

Янгиқўрғон туман ИИБ ЖХХ ҚПБ ХҚМБ

Ўзбекистон, Наманган

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: жамият, хотин-қизлар, конун, гендер, зўравонлик, жисмоний зўравонлик, жинсий зўравонлик, иқтисодий зўравонлик, рухий зўравонлик, ҳимоя ордери, фуқаролик жамияти

Аннотация: Хотин-қизларни ижтимоий ҳимоя қилишнинг ўзига хос хусусиятлари, уларга қаратилган ижтимоий ҳимоя устувор йўналишларининг энг муҳим соҳаларига эътибор берилиши давлат сиёсати даражасига кўтарилганлиги ва ҳуқуқий механизмлари тадқиқ этилган. Шунингдек, зўравонликка учраган хотин-

қизлар билан ишлаш самарадорлигини оширишга доир ҳуқуқий механизмларни айримлари тадқиқ этилди. Хотин-қизлар ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қилиш, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш соҳасида қабул қилинган қонун ҳужжатларининг бажарилишини таъминлаш, ҳуқуқий асосни янада такомиллаштириш бўйича чоралар кўриш ҳамда улар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича ишларни мунтазам ва комплекс мониторинги давлат ижтимоий сиёсатининг асосий кун тартибидаги масала бўлиб келмоқда.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ПРОЦЕССОВ ЗАЩИТЫ ЖЕНЩИН ОТ ДОМОГАТЕЛЬСТВ И НАСИЛИЯ

Гульнора Чубаева

подполковник, старший инспектор

ИИБ ЖХХ ҚПБ ХҚМБ Янгиқурганского района,

Узбекистан, Наманган

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: общество, женщины, закон, гендер, насилие, физическое насилие, сексуальное насилие, экономическое насилие, психическое насилие, охранный приказ, гражданское общество

Аннотация: Специфика социальной защиты женщин, акцент на наиболее важных областях и приоритетах социальной защиты, направленных на них, были изучены на уровне государственной политики и механизмов геополитики. Также были изучены некоторые правовые механизмы повышения эффективности работы с женщинами, подвергшимися насилию. Регулярный и всесторонний мониторинг работы по защите прав и интересов женщин, обеспечение исполнения принятого законодательства в области охраны материнства и детства, принятие мер по дальнейшему совершенствованию нормативно-правовой базы и защите их прав является одним из основных вопросов государственной социальной политики.

КИРИШ

Жамиятини ривожлантиришда хотин-қизларнинг ролини ошириш масалалари назарий ва ҳуқуқий жиҳатдан яхши ўрганилган бўлса-да, уларнинг жамият ҳаёти соҳаларида тенг мавқени эгаллашининг амалий ифодаси ва уни амалга ошириш механизмларини тадқиқ этиш, аёл феноменини сиёсий-ҳуқуқий жиҳатдан таҳлил этишни тақозо этмоқда. Ўзбекистон давлат мустақиллигининг ўтган йиллари мобайнида

аёлларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини, бандлигини ва оила мустаҳкамлигини таъминлаш, гендер тенгликка эришиш, оналик ва болаликни ижтимоий ҳимоя қилиш, хотин-қизлар ўртасида тадбиркорликни ривожлантириш, улар учун муносиб меҳнат шaroитларини яратишга йўналтирилган кенг қамровли ислохотлар амалга оширилмоқда. “Ҳозирги кунда ҳар бир хотин-қиз демократик жараёнларнинг кузатувчиси эмас, балки фаол ва ташаббускор иштирокчиси бўлмоғи шарт”[2]. Аёлларнинг ҳақиқий сиёсат субъекти бўлишига қўмаклашиш, тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш, тенг ҳуқуқлилиқ ҳамда тенг имкониятлар кафолатини илмий асосланган хусусиятларини очиқ бериш долзарб аҳамият касб этмоқда.

АСОСИЙ ҚИСМ

Ўзбекистонда шарқона маънавий-ахлоқий ёндашувларга асосланган ҳолда хотин-қизлар инновацион тафаккурини шакллантириш ва натижада уларнинг ижтимоий фаоллигини оширишнинг назарий ва праксиологик жиҳатларини тадқиқ этиш замонавий илм-фан олдида турган муҳим масаладир. Мамлакатда бу борадаги амалий ишларга алоҳида эътибор бериб келинмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганидек, “Биз яхши тушунамиз – хотин-қизларнинг ҳуқуқ ва манфаатлари таъминланган жамиятда, албатта, тинчлик, адолат, эркинлик ва фаровонлик бўлади. Аёл бахтли бўлса, оила ва жамият ҳам албатта бахтли бўлади”[4]. Президент томонидан хотин-қизларга берилаётган алоҳида эътибор уларнинг жамиятимизда янада фаол бўлишларига имкониятларни кенгайтиришга хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 2 сентабрдаги 561-сон “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”, 2019 йил 2 сентабрдаги 562-сон “Хотин-қизлар ва еркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида”, Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 11 апрелдаги 829-сон “Хотин-қизлар ва болалар ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш тизими янада такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Қонунлари, 2019 йил 2 февралдаги ПФ – 5325-сонли “Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш ва оила институтини мустаҳкамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармони, 2019 йил 7 мартдаги ПҚ – 4235-сон “Хотин-қизларнинг меҳнат ҳуқуқлари кафолатларини янада кучайтириш ва тадбиркорлик фаолиятини қўллаб қувватлашга оид чора-тадбирлар тўғрисида”, 2021 йил 5 мартдаги ПҚ – 5020-сон “Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш, уларнинг жамият ҳаётидаги фаол иштирокини таъминлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” Қарорлари ҳамда мавзуга оид бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни тадқиқотимиз учун

ҳуқуқий методологик манба сифатида ўргандик. Юртимизда 17 млн. нафардан зиёд хотин-қизларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминловчи 22 та қонун ва 30 дан ортиқ ҳуқуқий меъёрий ҳужжатларнинг қабул қилинганлиги мазкур соҳа давлатнинг устувор вазифаларидан бири эканлигидан далолат беради.

Муқаддас Қуръони Каримда “Аёллар учун (белгиланган ҳуқуқлар) ўз меъёрида эркаклар (ҳуқуқи) билан тенгдир” дейилади. Зеро, Муҳаммад Пайғамбар (с.а.в.) ҳам аёл зотиға ҳурмат ва эҳтиромда бўлиб, “Сизлардан энг яхшиларингиз ўз аҳли аёлингиз билан муомала қилган кишидир. Мен ўз аҳли аёлларимга сизларга бўлганимдан ҳам кўра хушмуомаладаман” [5] деганлар. Шунингдек, “Нисо” сурасида хотин-қизларга нисбатан муносабатларнинг хусусиятлари батафсил белгилаб берилган[6].

Амир Темур ва Темурийлар ҳукмронлиги даврида хотин-қизларнинг жамият ҳаётидаги мавқеини юксалтириш учун кенг имкониятлар яратилди. Соҳибқирон салтанатидаги аёлларга бўлган ҳурмат-иззат, эътибор ва ишонч диққатга сазовор. Бу борада Амир Темур: “Аёлларга имкон қадар илиқ муомалада бўлишга ҳаракат қилдим”[7] деб бежиз ёзмаган.

Бугунга келиб, 7,7 миллиард кишидан иборат дунё аҳолисининг қарийб 51 фоизи аёллардан иборат. Жаҳон хотин-қизлари орасида 14 ёшгача бўлганлар – 9,7, 15-19 ёшгача бўлганлар – 10, 60 ва ундан юқори ёшдагиларнинг миқдори 7 фоизни ташкил этади.

Бу кўрсаткичларни Ўзбекистон мисолида кўрадиган бўлсак, ҳозирги вақтда 33,5 миллиондан ортиқ аҳолимизнинг қарийб 50 фоизи хотин-қизлардир. Улар орасида 14 ёшгача бўлганлар – 29, 15-30 ёшгача бўлганлар – 28, 31-45 ёшлилар – 21, 46-60 ёшлилар – 15 ва 60 дан юқори ёшдагиларнинг миқдори 7 фоиз[12].

Ўзбекистоннинг доимий аҳолиси 2024 йилнинг 9 декабрь ҳолатига 37 млн 535 минг 605 кишини ташкил этган. Бу ҳақда Статистика агентлиги хабар берди[13]. Шундан: аёллар сони — 18,6 млн кишини ташкил қилмоқда.

Республикамиздаги аёлларнинг ижтимоий мақомини юксалиши, уларнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини муҳофаза этилиши туфайли минтақа давлатлари орасида илк бора БМТнинг “Хотин-қизлар ҳуқуқлари камситилишининг барча шакллариға барҳам бериш тўғрисида”ги (СЕДАW) Конвенсиясига қабул қилинди. Бу ҳол республикада хотин-қизларнинг ҳуқуқларига оид ишларнинг жиддий яхшилаш орқали 2001 йилнинг 1 январида мазкур халқаро нуфузли ташкилотнинг сессиясида Миллий Ҳисобот тақдимоти ешитилди. Натижада, аёллар масаласи юзасидан Миллий ҳаракат дастури ишлаб чиқилиб, давлат миёсида тадбирлар тизими амалга ошириш стратегияси белгилаб олинди.

Юртимизда аёлларнинг ижтимоий-иқтисодий. Сиёсий-саданий нуфузини юксалтириш соҳасида еришилган ютуқларнинг миллий сиёсий-ҳуқуқий саводхонлиги

хусусида Т. Нарбаева “Ўзбекистон Қаҳрамони”, “Академик”, “Сенатор”, “Депутат”, “Вазир”, “Вазир ўринбосари”, “Олима” каби янги сиёсий жиҳатларини санаб ўтган. Жумладан, “уларнинг ҳуқуқий маданияти ва ҳуқуқий саводхонлигини ошириш, иқтисодий фаолиятини кенг йўлга қўйиш, ижтимоий ҳимоя тизимини такомиллаштириш масалалари давлатнинг муҳим масалалари қаторидан жой олди”, деган фикрларида ўз ифодасини топган[8].

Ўзбекистон Республикасида аёлларнинг жамият ҳаётидаги ижтимоий ҳуқуқий мақомини кафолатлари тўғрисидаги қонунни қабул қилиниши уларнинг ҳуқуқий турмуш тарзини янада шакллантириши билан анъанавий тафаккуридаги ўзининг “ожиза”лигидан тўлақонлиги инсон ҳуқуқий тафаккури ҳосил қилинади. Мазкур қонунда “жинсларнинг нотенглигини бартараф етиш, хотин-қизлар ва еркакларнинг ҳақиқий ёки асос бўладиган тенглигини таъминлаш бўйича аниқ мақсадларга еришиш учун давлат органлари томонидан кўриладиган ҳуқуқий, ташкилий ҳамда институциявий хусусиятга ега чора-тадбирлар”ни назарда тутилган[1]. Мазкур норматив ҳужжатнинг мақсади хотин-қизларнинг ижтимоий мақомини кафолатларига қаратилган ҳуқуқий ҳимоя сифатида муҳим аҳамият касб етди.

Зўравонлик жамиятдаги энг ёмон иллат сифатида инсонлар ўртаси даги тенгликни, эркинликни йўққа чиқаради. Қарамлик, қуллик, бошқалар устидан ҳукм юритиш, уларни таҳқирлаш ва камситишга олиб келади. Хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликнинг олдини олиш, уларни аниқлаш, уларга чек қўйиш учун самарали ташкилий-ҳуқуқий механизмларни яратиш лозим.

Фуқароларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилишни кафолатловчи қонунлар ҳақида сўз борганда улардан бири сифатида 2020 йил 2 сентябрдаги Ўзбекистон Республикасининг “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонунини айтиш мумкин. Мазкур қонун хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликнинг барча шаклларида ҳимоя қилиш соҳасидаги муносабатларни тартибга солиш, бу соҳадаги ҳуқуқбузарликлар турлари ва шакллари аниқлаш ва уларнинг жавобгарлигини таъминлашга, тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчининг ҳуқуқларини ҳимоя қилишга, тазйиқ ва зўравонликнинг олдини олиш мақсадида давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари фаолиятини ташкил этиш ва уларнинг вазифа ва ваколатлари, амалга оширилиши лозим бўлган профилактик члора-табирларини белгилаб берилган[3]. Хотин-қизларга нисбатан содир этиладиган зўравонлик билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларнинг энг кўп кўринишларига уларни бирга яшашга, фоҳишалик қилишга мажбурлаш, номусига тегиш, зўравонлик қилиш ва спиртли ичимлик, гиёҳвандлик

моддалар истеъмол қилдириш, мунтазам хўрлаш ва руҳий таъсир кўрсатиш ҳамда бошқа йўллар билан ўлимга олиб бориш кабиларни ўз ичига олган.

Бугунги кунда хотин-қизлар масалалари давлат сиёсати даражасига кўтарилган, хотин-қизларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, уларнинг ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий фаоллигини ошириш мақсадида бир қатор Қонунлар ва бошқа норматив ҳужжатлар чиқарилган. Шу билан бирга уларни ҳар хил тазйиқлардан ҳимоя қилиш, уларга нисбатан содир этилган тазйиқларга барҳам бериш борасида ҳам ҳуқуқий асослар жорий этилди. Биргина 2019 йил 02 сентябрь куни қабул қилинган “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисидаги Қонун асосида хотин-қизларга нисбатан содир этилган тазйиқ ва зўравонликка барҳам бериш мақсадида ҳимоя ордери жорий этилиб, унда тазйиқ ва зўравонлик турига қараб чекловлар белгиланган, бу чекловлар:

- 1) Тазйиқ ўтказишни ва зўравонлик содир этилини тақиқлаш;
- 2) Тазйиқ ўтказган ёки зўравонлик содир этган шахснинг тазйиқ ва зўравонликдан жабрланганлар билан алоқасини тақиқлаш;
- 3) Тазйиқ ўтказилган ва зўравонлик содир этилган тақдирда тазйиқ ва зўравонликдан жабрланганнинг ҳамда тазйиқ ўтказган ва зўравонлик содир этган шахснинг бир хонада бўлишини тақиқлаш;
- 4) Тазйиқ ўтказган ёки зўравонлик содир этган шахснинг зиммасига тазйиқ ва зўравонликдан жабрланганни даволаш, унга маслаҳат бериш, уни тазйиқ ва зўравонликдан жабрланганларга ёрдам кўрсатувчи махсус марказга жойлаштириш учун харажатлар ва етказилган моддий зарарни қоплаш, шунингдек маънавий зиённи компенсация қилиш мажбуриятини юклаш;
- 5) Тазйиқ ўтказган ва зўравонлик содир этган шахснинг қуролини (бундан ов қуроли мустасно) сақлаш ва олиб юриш ҳуқуқини ҳимоя ордерини амал қилиш даврида чеклаш ёхуд таъқиқлаш, шунингдек унинг қурол сотиб олиш учун рухсатнома олишга доир ҳуқуқини таъқиқлашни ташкил этади.

Шу билан бирга қонунда зўравонлик турлари кўрсатиб ўтилган, булар:

- 1) Жисмоний зўравонлик;
- 2) Жинсий зўравонлик;
- 3) Иқтисодий зўравонли;
- 4) Руҳий зўравонлик турларидир.

Шунингдек, бугунги кунда хотин-қизларга нисбатан маиший зўравонлик тури ҳам кун сайин кўпайиб бораётганини учратишимиз албатта ачинарли ҳолат. “Маиший зўравонлик – кундалик турмушда оиланинг (никоҳнинг расмий рўйхатга олинганлиги, никоҳдан ажрალიш қайд этилган ёки қайд этилмаганлигидан қатъи назар) бир ёки бир неча аъзолари

томонидан бошқа бир аъзоси ёхуд бошқа шахснинг ҳаёти, соғлиғи, эркинлиги, ор-номуси, жинсий дахлсизлиги, шаъни, кадр-қиммати ва қонун билан қўриқланадиган ҳуқуқ ва қонуний манфаатларига қарши жисмоний, руҳий, иқтисодий таъсир кўрсатиш ёки уни мунтазам қўллаш билан қўрқитишда ифодаланадиган ҳуқуқбузарлик”[9]. Ҳар бир оилавий зўравонликнинг ўзига яраша сабаблари бор. Аммо уларга олиб келувчи омиллар қатор умумийликка эга. Ўзбекистон шароитида оилавий зўравонликни характерловчи қуйидаги асосий хусусиятлар фарқланади: зўравоннинг жисмонан қучлилиги (кўпинча эркакнинг аёлга, ота-онанинг фарзандга нисбатан зўравонлиги), зўравонликнинг бир шахсга нисбатан кўпчилик бўлиб содир этилиши (учинчи шахсларнинг аралашуви), жабрланган шахснинг муаммо билан ёлғиз қолиши (ҳуқуқий саводсизлик, ижтимоий ёлғизлик) ва жабрланган шахсга ҳуқуқий, психологик, тиббий ёрдам бериш механизмнинг заифлиги.

Оилавий зўравонликка барҳам бериш қийинлигининг сабабларини мушоҳада қилганда, менталитетга хос хусусиятларни эътибордан қочирмаслик лозим. Ўзбек оилаларида шахсий ҳаёт, оилавий сир – муқаддас ва халқимиз бу маънода анча консерватив ҳисобланади, яъни кўпчилик ҳолатларда оиладаги зўравонлик оиладан ташқарига чиқмайди. Ўзбек оилалари одатда кўп аъзолик, яъни нафақат эр ва хотин, балки уларнинг қариндошлари ҳам муносабатлар занжирида муҳим роль ўйнайди. Қайнона, қайнота ва бошқа қариндошларнинг оиладаги келинга зулм қилиши, унинг сўзсиз бўйсунушини, ҳеч қандай имтиёзлар талаб қилмаслигини исташи ёки ота-онанинг фарзандга, келинларнинг бетоб қайнона ёки қайнотага босим ўтказиши каби ҳолатлар кузатилади. Афсуски, ана шу вазиятлар аксар ҳолларда жавбрланувчининг ўз жонига қасд қилишига ёки охириги, критик нуқтага етиб боргунча зулмга бардош бериб, жиддий тан жароҳатлари, руҳий зарбалар олишига, соғлиғини тикланмас даражада йўқотишига сабаб бўлади[11].

Хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонлик, жамиятдаги муҳим ва жадал ечиладиган муаммолардан биридир. Муаммонинг сабаблари ва ечимларини қуйидагича кўрсатиш мумкин. Сабаблари – **ижтимоий ва маданий омиллар**(тадбиркорлик, гендер тенгсизлиги, анъанавий қадриятлар.), **иқтисодий вазият** (иқтисодий хавфсизликнинг пасайиши, ишсизлик), **таълим етишмовчилиги** (таълимсизлик, маълумот етишмаслиги). Ўз навбатида бу келтирилган сабаблари ечими сифатилда қуйидагиларни келтириш мумкин. **Таълим** (хотин-қизларнинг ҳуқуқлари, гендер тенглик ва таълимга эътибор бериш), **Қонун устуворлиги** (зўравонликка қарши қонунларни кучайтириш, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларини самарали фаолият юритиш) ҳамда **ижтимоий дастурлар** (махаллаларда хотин-қизларга ёрдам бериш дастурлари, психологик ва юридик кўмак).

Зўравонликдан жабр кўрган аёлларга ёрдам бериш, уларнинг ҳаётини яхшилаш ва қайта тикланишларига ёрдам беришда муҳим аҳамиятга эга. Қуйидаги усуллар ва чораларни кўриб чиқамиз:

1. Психологик ёрдам
2. Юридик ёрдам
3. Ижтимоий дастурлар
4. Маърифий дастурлар

Зўравонликдан жабр кўрган аёлларга ёрдам бериш, уларнинг ҳаётини яхшилаш ва қайта тикланишларига ёрдам беришда муҳимдир. Психологик, юридик, ижтимоий ва маърифий ёрдамлар билан бирга, жамиятдаги барча аъзоларнинг фаол иштирокини таъминлаш лозим.

Республикамизда хотин-қизлар жиноятчилигини камайтириш борасида олиб борилган профилактик ишлар туфайли республика бўйича хотин-қизлар жиноятчилиги мос равишда 2016 йилда 5 фоиз, 2017 йилда 11 фоизга камайган бўлса, 2018 йилда умумий жиноятчилик 35,7 фоизга камайишига эришилган. Хотин-қизларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишда судлов ишида қўмита вакилларининг иштирокини таъминлаш тизими жорий этилиб, 2018 йилда 113 нафар жиноят ва 780 нафар ҳуқуқбузарлик содир этган хотин-қизлар кафилик асосида жазодан озод этилди[14].

Тазйиқ ва зўравонлик содир этган шахсларга нисбатан маъмурий ва жиноий чоралар белгиланиши кўрсатиб ўтилган. Хотин-қизларга нисбатан содир этилган тазйиқларга барҳам бериш борасидаги қонуний ҳужжатлар такомиллаштирилиб борилмоқда. 2023 йил 11 апрел куни эълон қилинган 829-сонли “Хотин-қизлар ва болаларни ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қонун асосида ҳам Ўзбекистон Республикаси маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги ҳамда жиноят кодексига хотин-қизларга нисбатан оилавий (маиший) зўравонлик учун белгиланган маъмурий ва жиноий жазо чоралари белгиланди, масалан маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексга янги 41¹-моддаси қўшилиб, бу шахвоний шилқимлик қилганлик учун жавобгарлик масаласи кўрсатиб ўтилган, шу моддани ўзини олсак ҳатто оддий ташқи қиёфасини ёки қадди-қоматини тавсифлаш ва имо-ишора қилганлик ҳам жавобгарлик масаласини келтириб чиқариши хотин-қизларни қанчалик эъзозланганлигини кўрсатиб турибди.

Бундан ташқари ушбу қонуннинг 23-1-моддаси “ҳимоя ордерини амал қилиш муддатини узайтириш деб белгиланиб, тазйиқ ва зўравонлик ёки уларни содир этиш ҳавфи бартараф этилмаган тақдирда, тегишли ҳудудда тазйиқ ва зўравонликнинг яқка тартибдаги профилактикасини амалга ошириш учун маъсул бўлган ички ишлар органининг мансабдор

шахси томонидан тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчининг аризасига кўра бир иш куни ичида ҳимоя ордерининг амал қилиш муддатини узайтириш бўйича материаллар тайёрланади ҳамда ҳимоя ордерининг амал қилиш муддатини узайтириш тўғрисидаги илтимоснома расмийлаштирилган ҳолда жабрланувчининг яшаш жойидаги жиноят ишлари бўйича туман (шаҳар) судига юборилади, ҳимоя ордерининг амал қилиш муддат билан тазйиқ ва зўравонликка учраган хотитини узайтириш тўғрисидаги илимоснома материаллар келиб тушган пайтдан эътиборан йигирма тўрт соат ичида ёпиқ суд мажлисида жабрланувчи ҳамда тазйиқ ўтказган ва (ёки) зўравонлик содир этган ёхуд уларни содир этишга мойил бўлган шахслар ҳозирлигида кўриб чиқилади” деб кўрсатилган ҳамда асосли бўлган ҳолда хотин-қизларга нисбатан бир ойлик муддат билан берилган ҳимоя ордерини амал қилиш муддатини бир йилга узайтириш белгиланган. 2024 йил 01 февраль кунги Ўзбекистон Республикасининг 902-сонли Қонуни асосида Ўзбекистон Республикасининг маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 248-моддасига қўшимчалар киритилиб, унда Ички Ишлар органларининг хотин-қизлар масалалари бўйича катта инспекторларига тазйиқ ўтказган ёки зўравонлик содир этган ёхуд уларни содир этишга мойил бўлган шахс томонидан ҳимоя ордеридаги талабларни бажармаганлик учун маъмурий ҳуқуқбузарликни расмийлаштириш ваколати берилган.

Шу билан бирга Ўзбекистон Республикасининг 2024 йил 10 май куни ПҚ-175-сонли Қарори билан 1 окябрдан шошилиш қабул бўлимларида туну кун ишлайдиган бирламчи кўмакхоналар ташкил этилиб, тазйиқ ва зўравонликка учраган хотин-қизларни жисмоний ва руҳий ҳолатини яхшилаш учун уч сутка муддатга жойлаштирилиб, шошилиш биринчи ёрдам, руҳий ҳамда психотерапевтик ёрдамлар кўрсатиб келинмоқда.

Зўравонликнинг профилактикаси бўйича чоратадбирлар

- фуқароларга зўравонлик фактлари ҳақида ёки ўзига нисбатан таҳдид ва тажовузлар содир этиш ҳолатлари юзага келганда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга хабар бериш;
- низоли ҳолатлар ҳамда фуқароларнинг ғайрий жимой хулқатвори ва хатти-ҳаракатларига нисбатан лоқайд бўлмаслик;
- соғлиқни сақлаш муассасаларига мурожаат қилиш ва биринчи тиббий ёрдам олишни таъминлаш;
- зўравонликдан жабрланган шахсларни вақтинча хавфсиз жойда (реабилитация қилиш ва мослаштириш марказларида ёки отаона ёхуд бошқа қариндош-уруғлар олдида) бўлишлари учун уларга қисқа рақамли “1146“-ишонч телефонида мурожаат этиш мумкинлиги ва мавжуд муаммога тегишли ечим олиши ҳақида тушунтириш; Х оиладаги низоли вазиятларни ижобий ҳал қилиш, оила аъзолари ўртасида бузилган ижтимоий

муносабатларни тиклаш ва бошқа оилавий масалалар юзасидан психологик ёки ҳуқуқий маслаҳат олиш;

➤ зўравонлик содир этган шахснинг ҳуққ-атворини жамоатчилик ўртасида муҳокама қилиш, унга нисбатан таъсир чораларини қўллаш мақсадида тегишли ваколатли органларга мурожаат қилишни доимий равишда ўргатиб бориш лозим [10].

Тазйиқ ва зўравонликнинг олдини олиш мақсадида, давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари ҳамкорлигини таъминлаш зарур. Жамиятда хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликка доир муросасизлик муҳитини яратиш керак. Шу билан биргаликда жамиятда, турмушда, иш жойларида, таълим муассасалари ва бошқа жойларда хотин-қизларга нисбатан муносабатни янада яхшилаш, уларга нисбатан ҳурмат ва эҳтиромни мустаҳкамлашни умуминсоний қадрият сифатида эътироф этиш ва амал қилиш ҳар бир фуқаронинг кундалик позициясига айланиши керак.

ХУЛОСА

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки - хотин-қизларга тааллуқли ҳуқуқий тизимни янада такомиллаштириш, уларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, ижтимоий ҳимоя қилишни кучайтиришга доир кенг қўламли ислохотларни изчил давом эттириш, шунингдек, хотин-қизларни давлат ҳокимияти органларида улар учун кенг имкониятлар яратишдан асосий мақсадлардан бири - жамиятда гендер тенгликни амалда таъминлашдан иборатдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. “Хотин-қизлар ва эркалар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида” Ўзбекистон Республикасининг Қонуни № 562 // Халқ сўзи. – 2019. – 2 сентябрь
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Миромонович Мирзиёевнинг Олий Мажлис Сенатнинг йигирманчи ялпи мажлисидаги нутқи // Халқ сўзи, 2019 йил 22 июнь.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонуни (7.01.2008 й.) қонуни.
4. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2021 йил 6-мартдаги Халқаро хотин-қизлар кунига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. <https://xs.uz/uzkr/post/ozbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyoevning-khalqaro-khotin-qizlar-kuniga-bagishlangan-tantanali-marosimdagi-nutqi>
5. Қурони Карим. – Тошкент: Ислом университети нашриёти, 2001. – 36 б.
6. Шайх Абдулазиз Мансур. Қуръони карим маъноларининг таржимаси. – Тошкент: Тошкент Ислом университети нашриёти, 2007. – Б .77.
7. Шарифхўжаев М. Ўзбекистонда очиқ фуқаролик жамиятининг шаклланиши. – Т:

Шарқ, 2003. – 342 б.

8. Нарбаева Т. К. Таълим муассасаларида таълим ва тарбия уйғунлигида хотин-қизларнинг ўрни // Хотин -қизлар ижтимоий-сиёсий фаолигини ошириш – мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотларнинг муҳим омили мавзусидани конференция мақолаларининг. тўплами. –Т.: ТДИУ, 2019. – Б. 5.

9. Арифходжаева И.Х. Ички ишлар идоралари психологияси. Ўқув қўлланма. – Тошкент:2008. – Б. 405.

10. Саидова Л., Умарова Ш., Абулхасан Д., Шотурсунова Н. Аёлларга нисбатан тазйик ва зўравонликдан химоя қилиш бўйича қўлланма [Матн] : қўлланма / Л.А. Саидова, Ш. Умарова.-Тошкент: Baktria press, 2021. - 26 б.

11. Тазйик ва зўравонликдан жабрланган хотин-қизлар билан ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга ошириш фаолияти. Муаллифлар жамоаси. Дарслик. Ўзбекистон Республикаси ИИБ Малака Ошириш институти

12. ХОТИН-ҚИЗЛАР ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ФАОЛ БЎЛСА.
http://namhaqiqat.uz/siyosat/hotin-izlar_izhtimoiy-siyosiy_faol_bulsa.html08.Октябрь.2019.

13. <https://daryo.uz/k/2024/12/09/ozbekistonda-doimiy-aholi-soni-375-mlndan-oshdi>

14. Норбоева Т. 113 нафар жиноят ва 780 нафар ҳуқуқбузарлик содир этган хотин-қизлар жазодан озод этилди// <https://www.gazeta.uz/uz/2018/12/22/ayollar-jinoyatchilik>